
УДК 811 : 801.66(03)

Лариса Мовчун

Інститут української мови НАН України, м. Київ

НЕОПУБЛІКОВАНИЙ «СЛОВНИК РИМ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО» І.І. ГУРИНА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РИМОГРАФІЇ

Стаття присвячена аналізу неопублікованого «Словника рим І.П. Котляревського», що його уклав римограф І.І. Гурина 1969 р. Визначено роль римарію у вивченні римостилю поета, його мови в цілому, а також у дослідженні еволюції української рими.

Ключові слова: рима, словник рим, лексикографія, римографія.

За влучним спостереженням В.В. Морковкіна, лексикографам завжди доводиться працювати на тлі різноманітної і часто суперечливої лексикографічної традиції [7 : 39]. Словники І.І. Гурина, одного з першопрохідців української римографії, органічно ввійшли в лексикографічний контекст доби. У 60-ті рр. ХХ ст. на всьому слов'янському обширі активно працювали над словниками рим різних типів: загальномовними, зведеними, словниками рим одного автора й одного твору. 1954 року в таборі за Ангарою взявся за укладання українського загальномовного римівника Святослав Караванський, у 1967 р. побачив світ «Български римен речник», з 1961 по 1970 р. у Польщі були опубліковані словники рим Адама Міцкевича та Станіслава Трембецького, розпочав роботу над «Словником рим Юліуша Словацького» М. Єжовський, у Росії працював над словником рим Сергія Єсеніна В.П. Тимофеев, проект зведеного словника російських поетичних рим розробив Ю.К. Стехін, українські рими збирав В.В. Лутковський. Не всі праці були завершені і тим паче опубліковані, не йшлося на той час і про окрему галузь у межах кожної національної лексикографії — у найкращому разі дослі-

© Л.В. МОВЧУН, 2015

дження римового матеріалу методами лексикографії провадили на перетині літературознавчих студій і опису мови письменників.

В Україні планова робота над словниками ґрунтувалася на врахуванні практичних і наукових потреб суспільства, що зумовило своєрідний розподіл словникової продукції на три категорії: словники першочергової необхідності (перекладний, тлумачний, а також словник мови Т. Шевченка), «важливі і гостро необхідні громадськості» (етимологічний, історичний, синонімічний, фразеологічний), «інші словники різного обсягу й призначення» (словники ідіом, епітетів, орфографічний, частотний і зворотний словники української мови, словники визначних майстрів слова тощо) [8]. В останній категорії опинився і словник рим.

Підхід до академічної лексикографії як до колективної справи був освячений авторитетом Л.В. Щерби і досвідом багатьох поколінь українських лексикографів, проте словники рим, попри надзвичайну методичну і технічну складність, залишалися ініціативою ентузіастів. І.І. Гурін був не першим збирачем українських рим, але він став першим, хто наполегливо намагався довести роботу до видавничого етапу.

«Жатва убо многа, а ділателей мало», — так біблійною цитатою коротко характеризував свою епоху і сучасників І.І. Гурін [2 : 54]. Сам він брався одночасно за безліч проектів, збираючи і впорядковуючи багатий лексичний, фольклорний та етнографічний матеріал, поринаючи в громадську роботу. Багатогранна постать І.І. Гурина як культурного діяча певною мірою висвітлювалася в пресі, стаття про нього є в енциклопедії «Українська мова», йому присвячений збірник статей, спогадів і документів [2; 9; 10; 12], в окремому дослідженні здійснено загальний огляд його праці як лексикографа [6]. Метою нашої статті є аналіз неопублікованого римарію І.П. Котляревського, який уклав І.І. Гурін, і введення його в науковий обіг. Опис ґрунтуватиметься на основі розробленої методики [4].

Іван Іванович Гурін народився 7 травня 1905 року в селі Бзові (нині Баришівського району Київської області), освіту здобув у Війтовецькій педшколі і Ржищівському педтехнікумі. Ще в період навчання, з 17 років, захопився збиранням фольклорного і лексичного матеріалу, став дійсним кореспондентом Інституту української наукової мови, надіслав до цієї установи сотні діалектизмів і термінів народних ремесел. Стараннями І.І. Гурина фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського поповнилися тисячами записів, пізніше збирачеві вдалося впорядкувати і надрукувати низку фольклорних збірок: «Українські народні загадки» (1963), «Образне слово: постійні народні порівняння» (1966; 1974), «Хитру сороку спіймати морока» (1967), «Де живе жар-птиця» (1991). Вищу філологічну освіту І.І. Гурін здобував заочно в Кам'янець-Подільському інституті соціального виховання та Київському педагогічному інституті. Під час Другої світової війни був коректором газети «На штурм врага». І.І. Гурін сорок років учителював у різних регіонах України, 1966 р.

вийшов на пенсію та оселився в Миргороді. Він організував музей Да-вида Гурамішвілі (грузинського поета XVIII ст., який на схилі віку жив у Миргороді), проте незадовго до відкриття цього закладу директором призначили іншу, благонадійнішу людину.

У миргородський період діяльності І.І. Гурина словникарство стало головною справою його життя. Лексикограф уклав «Збірник (словник) антонімів та протиставних словосполучень української мови» (1969–1983). Найдраматичніші сторінки його подвижницької діяльності були пов'язані з римографією. «Тепер ношуся із своїми словниками рим Шевченка і Котляревського. Набиваються співавтори, а коли відмовляю, то мстяться», — писав він Ф.І. Лаврову [Лавр.]. За відсутності теоретичних праць римограф мусив сам розробляти методику збирання і впорядковування римового матеріалу та укладання словників. До цього питання І.І. Гурином підходив відповідально: опрацьовував наукову літературу, цікавився станом римографічної справи в інших народів, знайомився з опублікованими римаріями, про що свідчать його виписки зі словника рим Адама Міцкевича (укл. Я. Будковська, 1970), радився з українськими та російськими мовознавцями і літературознавцями, зокрема з римографом В.П. Тимофєєвим.

Результатом римографічної праці І.І. Гурина стали «Словник рим Євгена Гребінки» (1982), опублікований у співавторстві з А.А. Бурячком «Словник українських рим» (1979), а також рукописні римарії І. Котляревського, Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Шашкевича, П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського, Л. Глібова, російських творів Т. Шевченка і «Словник рим з «Давитіані» Д. Гурамішвілі (у перекладі М. Бажана)», укладені в 60–80-ті рр. минулого століття. І.І. Гурином устиг зібрати чималу картотеку для словника фольклорного римування, нотував у записнику так звані кореляти-рими (*коза-дереза, дівчина-рибчина, мова-розмова* тощо).

Над першим варіантом загальнономовного римарію І.І. Гурином працював шість років і 1968 р. уже пропонував готову працю на розгляд кільком київським видавництвам [Дмит.]. З документів, збережених в архівних фондах, відомо, що «Словник українських рим» спочатку мав іншу структуру (1-ша частина — римові слова, 2-га частина — приклади з поетичних текстів) [Кол.], оскільки І.І. Гурином укладав його як зведений словник рим української поезії. Після перероблення римарій став, за визначенням самого укладача, «словником загального типу» — зібранням реальних і потенційних рим. Працю оцінили як помітне явище в українській і навіть у слов'янській лексикографії, поставивши за взірць для польських словників, які були зосереджені на укладанні авторських римарій [13].

«Словник рим І.П. Котляревського» — один із двох рукописних римарій, укладених 1969 р. одночасно і незалежно один від одного різними авторами — І.І. Гурином і В.В. Лутковським (детальний аналіз словника В.В. Лутковського й опублікований фрагмент див.: [5]). І.П. Котляревський і Т.Г. Шевченко, які найбільше вплинули на формування української літературної мови, закономірно привертати найпильнішу

увагу філологів. До того моменту, коли Гурін уклав римарій І.П. Котляревського, уже були опубліковані «Словничок Шевченкової мови» (1916) і «Українсько-руський словничок до «Кобзаря» Т.Г. Шевченка» (1917) Н. Малечі, словопоказчик В.С. Ващенко і П.О. Петрової «Шевченкова лексика» (1951), «Граматично-стилістичний словник Шевченкової лексики» І.І. Огієнка (Вінніпег, 1961), «Словник мови Шевченка» (1964), словопоказчики В.С. Ващенко, Ф.П. Медведєва, П.О. Петрової «Лексика «Енеїди» І.П. Котляревського» (1955).

Римарії Т.Г. Шевченка та І.П. Котляревського були першими з-поміж словників рим одного автора, які І.І. Гурін підготував після завершення зведеного «Словника українських рим». Дослідник почав збирати картотеку рим І.П. Котляревського 1965 р., 1969 р. рукопис був готовий, 1976 р. його передрукували і переплели. У Гуринових записниках, що зберігаються в Миргородському краєзнавчому музеї, занотовано, що 1980 р. римограф планував укласти індекс клаузул до римарію І.П. Котляревського, але не відомо, чи робота була завершена. Над обома словниками — Шевченка і Котляревського, — як і над наступними, І.І. Гурін працював на єдиних засадах, що забезпечило сумірність матеріалу та його надійність для порівняльного вивчення римування і репертуару рим українських поетів.

Опублікувати римарій не вдалося; у листівці, адресованій фольклористові І.П. Березовському (1980 р.), лексикограф скаржиться, що словники рим Т.Г. Шевченка та І.П. Котляревського «лежать без руху» [Бер.]. У листах до М.А. Жовтобрюха і Б.І. Олійника, датованих 1986 р., І.І. Гурін повідомляє, що в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України в Києві зберігаються його лексикографічні праці, зокрема римарій І.П. Котляревського [Жовт.; Ол.]. Опис Словника ми здійснили за цим примірником. Відомо про ще один примірник, що зберігається у фондах музею І.П. Котляревського в Полтаві. Авторизований машинопис Словника містить дві частини, переплетені окремо в картонну оправу.

Гурін І. Словник рим І.П. Котляревського. Частина перша. Формат 195 × 287 мм, 77 арк. — Миргород, 1976 (1969) // Центральный державный архив-музей литературы и искусства Украины. — Фонд № 909, опис № 1, справа № 8.

Гурін І. Словник рим І.П. Котляревського. Частина друга. Формат 195 × 295 мм, 341 арк. — Миргород, 1976 (1969) // Центральный державный архив-музей литературы и искусства Украины. — Фонд № 909, опис № 1, справа № 6.

Обкладинка першої частини тверда; на сіру картонну основу наклеєний білий папір. Формат наклейки 184 x 278 мм, формат картону — 195 × 287 мм. Нижній край картону виступає за наклейку. Нижні кути передньої і задньої боковин обкладинки трохи загнуті досередини. Тканинний корінець червоного кольору завширшки 20 мм. Форзаці — цупкий папір, формат 190x278 мм. На обкладинці зазначено:

Словник рим І.П. Котляревського
Частина перша
м. Миргород
1976.

Напис зроблений чорною оформлювальною тушшю, заголовна літера С — червона в чорному контурі і з чорними вертикальними штрихами в нижній частині, стилізована під фрагмент рослинного орнаменту. Під позначенням року — графічний орнамент (чорна туш, перо). По периметру обкладинки — тонка подвійна рамка у вигляді прямокутника зі зрізаними кутами, виконана чорною тушшю. Ліве і праве поле 18 мм, верхнє 12 мм, нижнє 10 мм. На титульній сторінці міститься текст, аналогічний тому, що на обкладинці, проте зазначено інший рік — 1969. Аркуші (темно-сірий тонкий папір) склеєні, формат 190 × 278 мм, обріз книжкового блоку рівний, завтовшки 7 мм. Пагінація рукопису арабська роздільна, позначення номерів розміщені в правому верхньому куті, цифри надруковані машинкою (2–72), між арк. 61 і 62 і після арк. 72 не пронумеровані, останній пронумерований цифрою 2. Наступна нумерація перших аркушів здійснена працівниками архіву олівцем (1, 1 б, 1 в). Загальна кількість аркушів — 77.

Список Словника повний, збереженість оправи, книжкового блоку та аркушів добра. Літери чіткі, список є другою чи третьою машинописною копією. Передмова надрукована суцільним текстом (арк. 1 в–3), її завершує власноручний підпис укладача. Текст Словника розміщений у 2 колонки на лицьовій частині аркуша, після основної частини подана таблиця «Рими з творів І.П. Котляревського, що повторюються» (арк. 76–77). Особливості розміщення тексту: відсутні 7 останніх рядків (арк. 41, кол. 1) і 2 перші рядки (арк. 61, кол. 2), на непрономерованому аркуші між арк. 61 і 62 надрукований тільки один рядок, на арк. 72 текст словника тільки в одну 1-шу колонку. Текст вчитаний автором, він зробив низку розбірливих вставок від руки кульковою ручкою синім чорнилом: 1) послідовно між рядками вписав потрібні римоформи (*увсь, увши, увшись, угий* тощо); 2) заповнив пропуски, зроблені друкаркою: між 11 і 12 рядк. від руки вписано: *У чоловічих відкритих римах перед наголошеною ставимо опорну приголосну* (арк. 2), між 8 і 9 рядк. вставлено *не жахать-не мішать 5-122* (арк. 24, кол. 2), між 19 і 20 рядк. — *прослизвся-покорився 5-82* (арк. 36, кол. 2), між 1 і 2 рядк. — *НО люб'язно-за одно 3-120* (арк. 54, кол. 1).

Є незначна кількість виправлень: вписано *с* у [с]полуці (арк. 1 в, ряд. 13), виправлено *и* на *і* в лексич[и]і (арк. 1 в, ряд. 19), закреслено *а* в слов[а]ника (арк. 1 в, ряд. 22), закреслено *п* в [п]римова (арк. 2, ряд. 11), закреслено прийменник *в* у словосполученні авторських [в] пісень (арк. 2, ряд. 18), закреслено *л* і друкарським способом виправлено *н* на *л* в складочис[л]е[н]льний (арк. 2, ряд. 24), закреслено *не жахать-не мішать 5-122* (арк. 13, кол. 1, ряд. 1) та ін.

Передмова й сам Словник надруковані на різних машинках; у передмові *I / і* та *Ї / ї* позначено графемою *I, € / €* — графемами *E / e*.

Друкарська машинка, якою набраний корпус Словника, мала український алфавіт, але в тексті є деякі графічні особливості: замість апострофа використано лапки, замість дужок — скісні риски (/ /), літеру *ĭ* / *ĩ* позначено додатковою крапкою від руки над *I* / *i*, на місці повторюваного римокомпонента — лапки.

Друга частина словника оправлена у тверду обкладинку — клеєний багат шаровий картон сірого кольору формату 195 × 295 мм. На передній боковині — білий папір розміром 183 × 281 мм, унизу картон виступає за наклейку. Напис на обкладинці:

Словник рим І. П. Котляревського
Частина друга
м. Миргород
1976 р.

У центрі обкладинки — рослинний візерунок, виконаний пером, чорною тушшю і бронзовою фарбою. Під позначенням року — невеликий рослинний візерунок (перо, чорна туш). Інші елементи оформлення обкладинки такі ж, як і в першій частині. Корінець червоний, цупкий, комбінований — картон, обтягнутий тканиною, завширшки 15 мм (наклеєна на обкладинку частина 9 мм). Товщина 25 мм. Задня боковина обкладинки сірого кольору. Форзац — білий цупкий папір 194 × 295 мм. Книжковий блок клеєно-шитий; не підшиті арк. 61—64 (передній обріз нерівний, пошкоджений), 69-72, 79, 80, 83, 84. Формат, товщина і колір аркушів різні: 200 × 290 мм, 195 × 275 мм, 195 × 282 мм. Арк. 3 і 4 — цупкий білий папір, арк. 5-76, 79-84 — тонкий сіро-жовтий папір, арк. 77 і 78 — папір глянцевої, цупкий, жовтуватий, арк. 85—330 — дуже тонкий білий папір, арк. 331 — тонкий сіруватий папір, арк. 332—341 — папір трохи грубіший. Поля аркушів другої частини неоднакові: від декількох міліметрів до 50 мм. Список зшитий так, щоб текст був розміщений на розвороті, наступний розворот залишається чистим.

Пагінація арабська роздільна, в основному корпусі нумерація за розворотами, позначення номерів аркушів надруковані машинкою і розміщені в правому верхньому куті. Останні сторінки рукопису (таблиці 1—9) пронумеровані автором від руки. Наступна пагінація другої частини здійснена працівниками архіву олівцем. Загальна кількість аркушів — 341.

Рукопис повний, збереженість оправи і книжкового блоку добра. Текст Словника машинописний (1-ший чи 2-гий примірник), арк. 95 зв. — 330 — таблиці, надруковані в Миргородській друкарні 2.03.1979 р. з наступним заповненням машинописним способом. На титульній сторінці зазначено 1969 р. Шрифт російський, графему *e* передає *e*, *i* — римська цифра *I*, *ĩ* — непослідовно *I* з двома крапками від руки, повторення ознак у таблиці позначено лапками (").

Рукопис авторизований. Правки незначні, синьою кульковою ручкою або машинописним способом. Від руки проставлені знаки наголосів над римовими словами (арк. 7 зв.-13 зв.). Інші виправлення: закреслено

у в *дж[у]гута* (арк. 17 зв., ряд. 15), *л у сто[л]яли* (арк. 69 зв., ряд. 5), закреслено *е* і вставлено в потрібному місці: *к[е]р[е]мінець* (арк. 71 зв., ряд. 2), закреслено *у* і вставлено *а* в *Ст[у]атут* (арк. 87 зв., ряд. 8), закреслено *не* в *[не] ліновався* (арк. 121 зв., ряд. 13), закреслено *н* і вставлено *в* у *д[н]вора* (арк. 141 зв., ряд. 5) і т. ін.

У Словнику є низка орфографічних, пунктуаційних, стилістичних та ін. помилок, наприклад: *віриетворчість*, *латино-мовних*, *поетів і письменників* [Гур. 1 : 1 в], *церковно-слов'янські* [Гур. 2 : 331], *зробило вплив* [Гур. 2 : 332].

Записів про використання списку, що зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України, немає.

Римарій І.П. Котляревського, укладений І.І. Гурином, — це словник рим одного автора науково-практичного спрямування. Перша частина реєструвальна — це індекс рим (римових пар і ланцюгів), або, як визначає сам укладач, абетково-клаузульний реєстр рим. Друга частина — пояснювальна, тлумачна, це своєрідний лексикон рим (римових пар і ланцюгів) з їх усебічною характеристикою, або ж класифікаційними ознаками. Словник адресований учителям і студентам-філологам, поетам-початківцям, а також широкому колу користувачів, яких цікавить творчість І.П. Котляревського, отже, призначення римарію навчальне і практичне.

Джерело римового матеріалу — поема «Енеїда», «Пісня на Новий 1805 год...» і 15 пісень з п'єси «Наталка Полтавка». Об'єкт лексикографування — римові пари і ланцюги. Мегаструктура складна: перша частина включає передмову, реєструвальну частину Словника і таблицю «Рими з творів І.П. Котляревського, що повторюються». Друга частина містить передмову «Як користуватися Словником», пояснювальну частину римарію, післямову «Римування І.П. Котляревського» та 9 статистичних таблиць: «Розміри з «Наталки Полтавки» та «Пісні на Новий 1805 рік [год]» (ода до князя Куракіна)», «Строфіка рим з «Наталки Полтавки» та оди до князя Куракіна», «Строфіка з «Енеїди», «Строфіка за всю творчість», «Розмір за всю творчість», «Рими точні, асонанси та консонанси» і 2 таблиці класифікаційних ознак рим.

Лаконічна вступна стаття містить основні необхідні елементи. Укладач характеризує роль І.П. Котляревського у формуванні нової української літературної мови та нової версифікаційної системи, висвітлює історію своєї роботи над Словником і згадує про існування праці В.В. Лутковського, вказуючи на суттєву різницю між обома словниками, описує мега- та мікроструктуру римарію (макроструктура — блоковий розподіл римоформ за наголошеними голосними — залишився поза увагою укладача) та подає шифри для паспортизації рим. Важливо, що автор орієнтувався на певні практичні та навчальні потреби й окреслив коло майбутніх користувачів. У передмові не зазначене джерело римового матеріалу — те видання, на основі якого була складена картотека; укладач обмежився переліком творів, для паспортизації ж

римових пар застосував літерно-цифровий шифр, що інформує, з якого тексту взята та чи та римова пара (група) та з якої строфи (для рим «Енеїди»).

Передмова до другої частини праці І.І. Гурина «Як користуватися словником» і прикінцева стаття «Римування І.П. Котляревського» взаємопов'язані: у першій з цих статей укладач подає список граф, що характеризують рими, а власне, умовних скорочень класифікаційних ознак рим, у заключній — пояснює ці терміни і наводить статистичні підрахунки, здійснені на основі другої частини словника, у порівнянні з аналогічними характеристиками рим Т.Г. Шевченка. За спостереженнями І.І. Гурина, в обох поетів приблизно однакова кількість багатих рим (26 % у Котляревського і 21 % у Шевченка), не набагато переважають відкриті рими в Шевченка (65 % при 59 % у Котляревського), а от кількість рим за складовим обсягом співзвучної частини, як і їхні різновиди, у поетів неоднакова. Котляревський вживав 40 % чоловічих і 60 % жіночих рим. Шевченко — 22 % чоловічих, 76,8 % жіночих, 1 % дактилічних, 0,2 % гіпердактилічних [Гур. 2 : 335]. Порівняння рим І.П. Котляревського і Т.Г. Шевченка за відповідними параметрами не тільки дає уявлення про розвиток української рими в період з кінця XVIII до середини XIX ст., а й доводить необхідність укладання словників рим одного автора для вивчення історії й теорії української рими.

І.І. Гурін був змушений порушити низку теоретичних питань римології — від визначення рими до її класифікації. Очікуючи більшу користь від словника рим для літературознавства, він орієнтувався саме на літературознавчу концепцію попри те, що на той час І.Г. Чередниченко розробив лінгвістичну концепцію української рими. Автор активно послуговується римологічними і римографічними термінами і номенами: *словник рим, індекс римових груп, тлумачний словник рим, реєстр рим, словникова стаття, класифікаційні ознаки рим, римова пара, римова група, римове слово, римовані слова, клаузула, опірня [опорна] приголосна, перехресне, суміжне, оповите (кільцеве), потрійне / потрійне розрізнене / потрійне суміжне римування, четверне римування* та ін.

Використані терміни й номені укладач намагається пояснити: *клаузула* — частина слова, що починається з наголошеного голосного звука [Гур. 1 : 2], *рима* — пара слів зі співзвучними наголошеними в клаузулі [Гур. 2 : 334], *римокомпоненти* — слова римової пари [Гур. 2 : 335], *семантичні рими* — рими, які входять до складу простого речення і є підметом і присудком або зв'язані з допомогою узгодження, керування чи прилягання [Гур. 2 : 337—338] тощо.

Класифікуючи рими, І.І. Гурін максимально враховував потребу лексикографування її ознак, — це найдоцільніше було зробити в табличній формі з подальшим заповненням полів знаком «+»: *суміжна / перехресна / оповита / розрізнена, точна / асонанс / консонанс, багата / бідна, чоловіча / жіноча / дактилічна / гіпердактилічна, відкрита / закрита, рівноскладена / нерівноскладена [рівноскладова / нерівноскладова],*

повна / усічена, початкова / внутрішня / кінцева / внутрішньо-кінцева, однорідна / неоднорідна, проста / складена, акустична / графічна та за іншими ознаками — семантична, поглинена, омонімна [омонімічна], тавтологічна рима. Таблична форма проста і легка для кодування інформації, однак наслідком її застосування стало певне спрощення класифікації рим. Так, І.І. Гурін відмовився від категорії приблизних рим і став перед проблемою: як кваліфікувати співзвуччя з голосними *и* та *і*. Рими на кшталт *сіла-сила, біла-била* римограф мусив уважати консонансами, а рими з кінцевим *і-и*, як-от *уночі-ідучи*, умовно зараховувати до точних [Гур. 2 : 334]. Поняття *внутрішньо-кінцева рима* в автора Словника тож саме поняттю *розпорошена (розкидана, розпилена) рима* [Гур. 2 : 336], тоді як римологи позначають цими термінами різні види рим. В.П. Тимофеев внутрішньо-кінцеву називає ще комбінованою римою [11 : 275].

Класифікація рим за граматичними ознаками римових слів передбачає їхній послідовний розподіл на: 1) рими, у яких римові слова належать до різних частин мови (у науковій літературі ці рими називають термінами *неграматичні / граматично неоднорідні / неоднорідні / різнорідні / різнограматичні*) і 2) до однієї частини мови (*граматичні / граматично однорідні / однорідні / одногрупні / однограматичні рими*). Друга група, у свою чергу, поділяється на ті, у яких римові слова виражені однаковими формами, наприклад, тим самим відмінком (*паралельні граматичні рими*) і різними формами, наприклад, різними відмінками (*аналогічні граматичні рими*). В інтерпретації І.І. Гурина рими поділені тільки на *однорідні* і *неоднорідні* [Гур. 2 : 336]. Своє тлумачення укладач дає й акустичній рими: до такого різновиду рим він зараховує асонанси, тимчасом як зазвичай терміном *акустична рима* позначають рими, у яких при однаковому звучанні графічний склад римоформ не збігається, а це, насамперед, стосується точних і приблизних рим (напр., *славиться-ласкавиця, стелеться-метелиця*).

Теоретична частина праці оснащена поясненням структури рима-рію і словникової статті, прикладами статей, правилами користування Словником і списком скорочень. З необхідних елементів відсутня анотація, список літератури і зміст, а також список граматичних ремарок.

Корпус Словника, як уже зазначалося, містить дві частини, наповнені тим самим римовим матеріалом у різному лексикографічному опрацюванні. Перша частина має нетабличну форму, рими розміщені за алфавітно-гніздовим принципом, друга частина оформлена у вигляді таблиці, порядок рим зумовлений їхньою черговістю в тексті.

У першій частині реєстровими одиницями є римоформи, або ж, за термінологією укладача, клаузули — частини римових слів, починаючи від наголошених голосних (напр., *удь, ує, уєм, уєш*) або (у чоловічих відкритих римах) від опорного приголосного (напр., *гу, ду, джу, жу, зу, ку*), усього, за нашими підрахунками, 928 римоформ, з-поміж них на А вміщено 200, на Е / Є — 102, на И — 130, на І / Ї — 113, на О — 149, на У — 117, на Ю — 30, на Я — 87. Модель реєстру — алфавітна, традиційна,

блокова (реєстр містить 6 блоків за наголошеними голосними), циклічна (спочатку вміщено римоформи з опорними приголосними, а потім — решта: *бі, ві, ді, жі, лі, ні, пі, рі, ті, ці, чі, ші, ібом, ів, івки, івку, івня* і т. ін.), однобічна пряма (ураховується тільки прямий порядок перших літер римоформи), нестрогоалфавітна (є випадки порушення алфавітної послідовності).

Реєстр другої частини складають римові пари і ланцюги, модель реєстру текстово зумовлена. Загалом, за підрахунками самого автора, у Словнику міститься 3843 римопари.

Словникові статті кожної з частин побудовані однотипно. У 1-ій частині елементами мікроструктури є заголовкова одиниця (римоформа), гніздо рим, граматична інформація, кількісний індекс (за потреби), паспортизація у вигляді літерно-цифрового шифру. Римові пари в гнізді розташовані в прямоалфавітній послідовності за початком першого, а за потреби й другого слова пари чи ланцюга:

РЯ

царя-богатиря 6-93

царя-зоря 3-115

за..царя-зоря 4-48

на..царя-сухаря 4-19 [Гур. 1 : 68].

Якщо римове слово в тексті вжито з прийменником, препозитивною часткою або виступає в ролі компонента стійкого сполучення слів, у такому вигляді воно й потрапляє до Словника (напр., *до.. річей-із очей; признаюсь-не знаюсь, (тягу) дав-толковав*). Після слів, які мають омоформи, у дужках подана граматична ремарка: *дієсл., ім. род. в., род. мн., присл.* тощо. Кількісний індекс розміщений перед паспортизацією, напр.:

начати-достати Рефрен — 4 рази НП — Ч. я. [Гур. 2 : 23].

У паспорті рими використаний номер частини поеми «Енеїда» і порядковий номер строфи, інші тексти зашифровані літерними скороченнями. У випадку кількарязового вживання римопари в текстах І.П. Котляревського у Словнику подаються всі необхідні шифри:

оставсь-совавсь 5-67, 5-125.

Оскільки порядок розміщення римопар у 2-ій частині відповідає порядку їх уживання в тексті, табличний лексикон рим І. І. Гурина структурував так: спочатку зазначений літерно-цифровий шифр, потім подається римова пара (ланцюг) із граматичною інформацією (за потреби) та кількісний індекс (кількість римованих слів у рядку). Тлумачення рими, її характеристика за 31 параметром здійснена шляхом позначення у відповідних графах знаком «+». Класифікаційні ознаки рими: віршовий розмір рядка, строфічні особливості (перехресне / суміжне / оповите / потрійне суміжне / потрійне розрізнене римування), точна рима / асонанс / консонанс, багата / бідна, чоловіча / жіноча / дактилічна / гіпердактилічна, відкрита / закрита, рівноскладова / нерівноскладова, повна / усічена, початкова / внутрішня / кінцева / внутрішньо-

кінцева, однорідна / неоднорідна, проста / складена, акустична / графічна, семантична, поглинена, омонімічна / тавтологічна рима.

Загалом Словник справляє враження відповідності задуму укладача. За багатьма параметрами римарій виграє на тлі аналогічної праці В.В. Лутковського [Лутк.]. Розміщення римових пар у Словнику І.І. Гурина ґрунтується на чіткій системі: спочатку за алфавітною послідовністю римоформ, а в другій частині — за текстовим принципом. В.В. Лутковський орієнтувався не на римоформу, а на всю співзвучну частину римових слів включно з опорними приголосними. Пари в гнізді він розмістив за складним алфавітним принципом: по-перше, урахувана послідовність літер римоформи, по-друге, — порядок літер від початку слова, причому окремо римові слова з односкладовими і двоскладовими римоформами. І.І. Гурін у першій частині словника подає кожен пару тільки один раз, В.В. Лутковський — як мінімум двічі, а якщо є спільний опорний приголосний, то чотири рази. Для порівняння, на літеру А В.В. Лутковський подає з усіма повторами 2826 пар, І.І. Гурін — 1302. Словник рим І.П. Котляревського, укладений І.І. Гурином, є повнішим завдяки ширшій джерельній базі та більш інформативним (характеристика рим у римарії В.В. Лутковського відсутня). За винятком незначних недоглядів, праця Гурина краще структурована на всіх рівнях, відчувається і ґрунтовніше володіння термінологічним апаратом, а отже, вищий науковий рівень римарію.

Через 30 років після укладання Гуриного Словника В.В. Коптілов зауважив: «Як не дивно, за два століття <...> ніхто не здійснив суцільного віршознавчого обстеження тексту, не склав повних каталогів рим і ритмічних особливостей поеми Котляревського» [3 : 14]. Спростувати стереотипний і спрощений погляд на риму І.П. Котляревського як на слабку можна тільки науковими методами, насамперед, математичними, об'єктивно аналізуючи всі рими поета. В.В. Коптілову вдалося зробити це завдяки укладанню повного каталогу рим. Можна тільки пошкодувати, що праця І.І. Гурина свого часу не побачила світ, адже вона дає вичерпний матеріал для всебічного дослідження рими — як за якісними, так і за кількісними ознаками. Дані статистичних таблиць І.І. Гурина підтверджують процес деграматизації рими. Зокрема, в «Енеїді» укладач нарахував 83 % граматичних рим, а в «Наталці Полтавці» та «Пісні на Новий 1805 год...» їх 73 % [Гур. 2 : 340—341]. Еволюцію рими показав і В.В. Коптілов, порівнявши кількісні співвідношення граматичної рими в різні періоди написання поеми: у першій частині, за його підрахунками, таких рим 84 %, а в шостій — 82 % [3 : 14].

І.І. Гурін чудово розумів корисність словників цього, нового для української лексикографії, типу. У римаріях, що він укладав потім, є порівняльні таблиці рим українських поетів, формулювання тем, які можна запропонувати для студентських наукових робіт. Словники І.І. Гурина й досі не втратили актуальності, адже на сьогодні так і не опубліковано жодного римарію І.П. Котляревського.

Словники рим одного автора дають вичерпний матеріал для дослідження поетового римостилю. За даними праці І.І. Гурина можна з'ясувати, що І.П. Котляревський використовував римові кліше, як-от *очі-ночі, неба-треба*, типові пари *губи-зуби, буде-(не) забуде, врем'я-плем'я, царство-панство, моторний-проворний, муки-руки* та ін. Серед фонологічних особливостей рими Котляревського констатуємо вільне римування кінцевого твердого і м'якого звуків, напр.: *супостат-не горять, дівчат-нявчать, тут-буть, тут-зовуть, не везуть-тут, утруть-кут, отдають-поросят*.

Сфера застосування римарію не обмежується питаннями рими, він дає матеріал для дослідження морфологічних і словотвірних особливостей мови І.П. Котляревського. Наприклад, для встановлення співвідношення слів з постфіксами *-ся* і *-сь* у римовій позиції, використання суфіксів *-ець-*, *-ив-*, *-ок-*, *-ух-*, *-ар-*, *-еньк-* і т. ін., наявність дієприслівників теперішнього часу із суфіксом *-я*, напр. *походжая, літая, розглядаю, управляю, виляю*, паралельне вживання в іменниках у формі орудного відмінка однини, а також у прикметниках і займенниках флексій *-ою* і *-ой*, напр. *рукою, шульгой, войной, золотой, ні ногой, з тобою, собою* і *рукою, водою, бородою, з тобою, собою*. Допоможе словник рим і у вивченні мови І.П. Котляревського на акцентуаційному рівні (*гетьман, танець, своєю, к порому*).

Вивчення мови І.П. Котляревського, зокрема його римостилю, на матеріалі словника рим має бути окремим ґрунтовним дослідженням. Можна цілком покладатися на підрахунки укладача жіночих, чоловічих і дактилічних рим, відкритих і закритих, граматичних і неграматичних тощо. Деякі класифікаційні ознаки рим варто критично переглянути відповідно до сучасної теорії рими. Додатком до такого дослідження могла б бути публікація самого Словника І.І. Гурина з відповідним науковим коментарем.

І. Гурин.
«Словник рим І. П. Котляревського
Частина перша»
[фрагмент]

ВА	
вдова-слова	1 ¹ -21 ²
верства-хвоста	5-139
голова-сова-голова-слова	2-71
права-голова	НП ³ -В. г. ⁴
пробива-зіва (дієсл.)	5-99
ГА	
врага-пострига	6-67

¹ Частина поеми «Енеїда».

² Порядковий номер строфи поеми «Енеїда».

³ П'єса «Наталка Полтавка».

⁴ Пісня «Всякому городу нрав і права...»

на врага-стьога (дієсл.)	5-140
помага-слова	5-38
слуга-дуга	НП-В. г.
четверга-на берега	4-27
яга-врага	4-66
ДА	
вода-куда	1-38
куда-ворота	3-94
молода-біда	НП-В. в. г. ⁵
молода-вподоба	4-21
пропада-живота	5-104
стида-орда	3-30
сюда-стида	3-102
ЖА	
бажа-госпожа	3-144, 6-61
« - ножа	6-139
« - чужа	6-110
КА	
гоцака-гайдука ⁶	
здалека-шпака	6-48
Ентелла-козака-драпака	2-23
новичка-тичка	6-43
Педька-Панька-Харка-Феська	13-107
така-гопака	ОК ⁷ / ⁸
черв'яка-яка	6-5
швидка-гнучка-хистка	3-134
ЛА	
була-взяла	6-86
« - додала	3-134
« - звела	5-24
« - мала	3-15
« - пролила	4-132
« - п'яла	4-44
вела-була	6-161
« - мела	4-131
верзла-була	3-22
дала-загула	ОК
не дала-зла (прикм.)	5-3
дійшла-пішла	6-152
діла-жила	3-96
« - без числа	5-45
в діла-пила	5-60
добула-була	4-20
жила-пила	6-6
зійшла-помишляв	5-106

⁵ Пісня «Вітер віє горою...»

⁶ Шифр пропущений у Словнику.

⁷ «Пісня на Новий 1805 год...»

⁸ Так позначаємо кінець колонки в Словнику.

ішла-була	5-23
кляла-не дала	1-63
лила-була	5-39
не мала-була	3-68
несла-без числа	5-2
пекла-пила	3-112
не пила-ревла	1-59 // ⁹
підвела-жила	4-111
піддала-задала	6-160
« - зла (ім. род. в.)	5-85
підняла-дала	3-37
« - кляла	4-81
поповзла-найшла	4-65
посила-дотла	5-46
постола-не лягла	3-139
почала-перевела	5-63
смола-була	3-49
стріла-була	4-64
МА	
без ума-нема	6-84
чотирма-до ярма	4-10
НА	
вина-війна	6-95
гязна-чадна	3-44
навісна-поспішна	2-55
старшина- як на	6-111
сукна-вона	2-70
тишина-сторона	НП. Д. з. ¹⁰
ПА	
гольтіпа-копа	6-29
наступа-не захова	6-163
попа-копа	2-12
РА	
до двора-гора	1-9
од двора-не пора	ОК
сестра-з-за Дністра	4-132
стара-гора	5-63
« - до двора	4-75 /
ТА	
з джута-кута	1-37
завіта-висмокта	5-93
уста-міста	3-13
« - пуста	6-86
в уста-не пуста	6-59
ХА	
блоха-лиха	6-33
не без гріха-не .. плоха	1-39

⁹ Так позначаємо кінець сторінки в Словнику.

¹⁰ Пісня «Де згода в сімействі...»

суха-без гріха	НП-В. г.
ЧА	
меча-силача	6-158
навтікача-плеча	6-105
ША	
душа-з коша	2-75
поспіша-душа	4-122
АБА	
баба-слаба	4-80
АБЕЛЬ	
ні шабель ¹¹ -Авель ¹²	4-106
АБИ	
баби-слабі	6-17
АБУ	
бабу-швабу	4-5
жабу-бабу	2-27
АБЦІ	
голодрабці-потапці	5-129
АВ	
вздихав-не довіряв	3-1
гасав-кричав	5-54
горював-забрав	2-58
дав-задрімав	6-64
« - злигав	4-4
« - накивав	1-1
(тягу) дав-толковав	5-70
не ждав-дав	2-41 //
забав-кричав	5-50
завітав-не попав	4-61
задрімав-сказав	2-63
заїдав ¹³ -виливав	1-15
закричав-наскакав	4-37
« - побрав	6-18
« - сказав	1-48
« - храбровав	5-138
« - чував	5-12
запопав-причвалав	1-20
« - шпурляв	4-82
застогнав-поскакав	6-67
засукав-визивав ¹⁴	
налізава-знав	2-28
захищав-не уважав	6-95
звав-дав	1-3

¹¹ У Словнику — *жабель*.

¹² У Словнику — *авель*.

¹³ Замість *ї* — *і*.

¹⁴ У Словнику відсутній шифр.

зламав-розірвав ¹⁵ -обіщав-не злизав	4-85
клекотав-сказав	3-138
ковав-упав	5-25
ковтав-дав	5-17
кричав-дав	2-50
лежав-загарчав	3-66
« - обганяв	6-77
« - потрав	5-19
лигав-кректав	2-36
не мав-не дав	6-66
мав-пробивав ¹⁶	5-82
мовчав-колупав	2-59
назвав-не жартував	5-118 /
напав-попав	6-116
« - потаскав	5-115
написав-чував	3-42
наскакав-спав	5-89
настоптав-зняв	6-51 ¹⁷
начав-не накричав	ОК
« - сказав	6-83
оглядав-добирав	4-42
не оддавав-уостав	6-121
одказав-взяв	6-121
одчесав-белькотав	5-102
описав-знав	4-130
оправ-остав	2-65
писав-додав	4-84
« - спав	2-16
підступав-дрижав	6-111
пізнав-розідрав	6-118
подав-розказав	6-59
позбирав-одіслав	1-51
« - почухрав	1-19
показав-не знав	3-10
« - не розіслав	6-101
« - почаствовав	2-7
покусав-підтруняв	6-130
« - сказав	4-86
поминав-вставав	2-15
попав-вплав	5-144
« - став (дієсл.)	6-28
послав-не спіткав	1-42
попускав-почухрав	1-2 //
до потрав-хватав	4-28
почав-сказав	2-33

¹⁵ У Словнику — *розірвав*.

¹⁶ У Словнику — *пробавав*.

¹⁷ Пропущений дефіс між цифрами.

почвалав-сказав	5-13
прив'язав-розглядав	5-43
прислав-сказав	4-45
приступав-осідлав	6-135
пропав-побрав	1-62
« - причвалав	3-14
протягав-ізнемагав	5-2
не пужав-украва	6-10
репетовав-пропав	4-8
розглядав-віщовав	3-36
« - колупав	6-136
розібрав-розіклав	4-58
розмажав-послав	6-166
сказав-видав	5-6
« - не видав	5-28
« - дав	6-159
« - ждав	3-128
« - забував	1-46
« - закричав	2-25
« - замудровав	2-4
« - назвав	5-35
« - пізнав	4-74
« - порозпускав	1-7
« - потеряв	5-75
« - поціловав	1-18 /
« - прив'язав-вкрав-обіщав	5-81 ¹⁸
« - пристав	6-51
« - пропав	5-66
« - свистав	6-162
« - не спіткав	5-86
свистав-навіщав	3-116
скомпоновав-змусовав	4-3
скреготав-сказав	6-119
не скуштовав-уствав	5-1
не спав-одвічав	6-31
спав-не помишляв	4-66
« - уствав	2-24
став (дієсл.)-показав	3-18
« - потоптав	6-46
« - прочитав	5-9
стогнав-не гуляв	6-137
сумовав-гуляв	5-3
« - попов	3-130
тирчав-мав	4-98
трав-клав	3-136
удержав-сказав	5-92

¹⁸ Номер сторінки виправлений друкаркою.

упав-поколихав	5-136
« - стогнав	2-38
чував-не дрімав	5-20
шиковав-послав	5-51
АВА	
ласкава-не лукава	3-23
лукава-рукава	НП-О. д. ¹⁹ //
плюгава-халява	2-33
Полтава-слава	ОК
не Полтава-слава	ОК
АВИ ²⁰	
із .. Полтави-слави	ОК
потрави-притрави	1-27
страви-потрави	4-49
АВИВ	
направив-причалив	1-22
АВИЙ	
величавий-жвавий	6-155
величавий-лукавий ²¹	6-7
жвавий-кучерявий	4-24
прелукавий-для слави	6-43
АВИТЬ	
прославить-одправить	6-76
АВИШ	
лукавиш-правиш(=говориш)	6-63
оставиш-удавиш	5-74
АВІ	
жваві-слави	3-130
АВКА	
мавка-шавка	6-129
Полтавка-Наталка	НП-О. я д. ²²
АВЛЮ	
прибавлю-оставлю	3-42
АВЛЯТЬ	
правлять-давлять	3-34
АВНА	
здавна-славна	НП-В. р. ²³
іздавна-гарна	ОК
АВНИЙ	
ісправний-печальний	6-59
АВСЬ ²⁴	
вгамовавсь-почастовавсь	3-1
замішавсь-убиравсь	5-137

¹⁹ Пісня «Ой доля людська...»

²⁰ Тут і далі після римоформи дефіс (від **АВИ-** до **АВЛЯТЬ-**).

²¹ Повторювані перші римокомпоненти іноді подаються повністю.

²² Пісня «Ой я дівчина Полтавка...»

²³ Пісня «Ворскло річка...»

²⁴ У Словнику гніздо **АВСЬ** уміщено після **АВСЯ**.

обізвавсь-доживсь ²⁵	5-142
оглядавсь-обливавсь	2-1
озиравсь-забравсь	3-32
оставсь-совавсь	5-67, 5-125
підмотавсь-лизавсь	6-60
підтопавсь-не мішавсь	4-88
повертавсь-витягавсь	6-30
погнавсь-убравсь	3-67
помішавсь-качавсь	2-51
попавсь-купавсь	5-135
попрощавсь-мчавсь	2-73
прощавсь-оставсь	6-81
« - проспавсь	2-74
пхавсь-величавсь	4-126
реготавсь-величавсь-прочхавсь-показавсь	2-39
совавсь-не цуравсь	4-82
АВСЯ	
не вдержався-качався	5-102
дивовався-спитався	3-121
догадався-м'явся	1-36
доживався-боявся	2-22
« - добувався	3-12 /
дослухався-узявся	3-22
не женихався-не наглумлявся	3-105
забувався-підкрався	5-91
замотався-уклався	5-22
запирався-показався	4-115
заридався-подрався	1-9
засапався-купався	1-58
збирався-попався	5-98
зближався-частовався	6-27
звася-величався-погрібався-мчався	3-55
« - здавався	5-132
зібрався-підперезався	3-40
знаряджався-збирався	5-46
ізлякався-спитався	3-113
наживався-вступався	4-76
назвався-розличався	4-99
налигався-нахлестався	2-8
насмівся-величався	2-22
обізвався-одчурався	6-159
« - розлютовався	6-120
« - совався	2-33
обнімався-добрався	4-67
« - засталився	5-13

²⁵ У Словнику — *дожавсь*.

одізвався-помчався	4-78
не одступався-ліновався	4-34
одступався-не оглядався	1-58 //
перевертався-приймався	2-63 ²⁶
перекидався-качався	2-40
підсилався-виправлявся	4-25
подивовався-спитався	3-14
показався-піднявся	5-96
« - управлявся	5-134
полигався-називався	4-56
попався-нав'язався	5-138
попхався-повстрічався	3-106
« - слонявся	1-20
« - спотикався	3-30
прислухався-осміхався	5-17
програвся-поправся	5-47
проспався-убрався	1-34
« - уклався	1-19
протаскався-прип'явся	1-135
реготався-доглядався	3-106
роздобрехотався-розкричався	2-19
не роздягався-умудрявся	6-31
розкричався-поколихався	1-43
розставався-не прощався	5-82
труждався-не .. валявся	ОК
турбовався-ухилявся	6-42
убрався-повстрічався	3-59
« - укрався	1-49
увивався-добрався	5-144
утішався-частовався	6-73
хитався-нахлестався	2-74 /
храбровався-роздягся	2-31
АВУ	
в лаву-на славу	6-39
на підставу-лаву	4-107
Полтаву-в славу	НП-В. ш. ²⁷
за Полтаву-в .. славу	НП-В. р.
АВШИ	
дочвалавши-зібравши	5-31
підозвавши-давши	5-35
піймавши-не знавши	6-119
« - одідравши	6-14 //
« - піджавши	2-36
посідавши-подпихавши	4-5
поскладавши-полягавши	3-117
поскликавши-приказавши	2-67

²⁶ Над римопарою повторно написана римоформа **АВСЯ**.

²⁷ Пісня «Видно шляхи полтавській...»

посумовавши-погадавши	1-64
« - поридавши	3-1
почастовавши-обіщавши	2-73
прибравши-примовлявши	1-30
приставши-постававши	1-20
прочитавши-підв'язавши	3-31
АВШИСЬ ²⁸	
засапавшись-обв'язавшись	1-45
примчавшись-не остановлявшись	6-69
підкравшись-позвивавшись	4-65
АГ	
враг-в водах	6-15
АГА	
на Мага-бідняга	6-55
Тага-упиряга	5-100
АГИ	
ватаги-одваги	2-3
брагу-перед ватагу	4-27
зневагу-брагу	6-47
на одвагу-брагу	5-15
повагу-брагу	5-60
АД	
в ад-в лад	5-139
гад-гармат	4-102
« - град-лад	5-7
під лад-рад ²⁹	ОК
назад-не .. рад	4-32
нелад-в ад	6-132
в оклад-рад	3-124 /
рад-в лад	6-14
в розлад-брат	6-12
уклад-лад	4-57
чад-в ад	1-66
« - рад	5-33
АДА	
рада (ім.)-громада	3-20
рада (прикм.)-громада	4-52
одрада-ограда	5-111
АДИ	
до громади-обряди	6-96 ³⁰
« - поради	2-58 ³¹
громади-до поради	2-59
од досади-із засади	6-117
АДИВ	

²⁸ Після римоформи дефіс: **АВШИСЬ-**.

²⁹ У Словнику пропущено *рад*.

³⁰ Помилково віднесено до римоформи **АДА**.

³¹ Те саме.

погладив-уладив	6-41
провадив-монадів	3-97
АДИМ	
загромадим-одпровадим	5-68
АДІ	
в громаді-в .. ограді	5-53
в осаді-досаді	6-35
АДКИ	
припадки-лихорадки	4-80
АДКУ	
догадку-граматку	4-33
нападку-паніматку	5-83
в упадку-матку	5-77
АДОМ	
з прикладом-задом	4-131
АДУ	
громаду-пораду	2-10
ззаду-чаду	6-47
зраду-на .. громаду	6-143
на пораду-зраду	1-60
АЄ	
блукає-набирає	5-49
буває-має	5-29 //
буває-налякає	4-7
не вважає-умирає	НП-О. М. ³²
визиває-не займає	6-107
не вникає-потакає	ОК
галасає-ззиває	6-146
дожидає-скачує	3-38
доїдає-влучає	5-16
допікає-однімає	5-39
не дримає-знає	5-46
« - розглядає	5-49
не займає-має	6-139
засукає-затикає	6-135
звертає-умовляє	6-16
зжимає-не пускає	5-38
ззиває-об'являє	6-74
зшибає-розбиває	5-140
іграє-гуляє	3-57
лігає-навертає	4-113
махає-одганяє	3-58
« - прилягає	6-48
немає-утікає	5-142
одвічає-знає	5-139
одоліває-простягає	6-167
одступає-читає	6-32 ³³

³² Пісня «Ой мати, мати!..»

³³ Далі помилково вміщено *окидаєш-уздріваєш*.

не осуждає-повеліває	3-113
підіймає-пускає	5-139
не пізнає-злигає	2-27 /
побиває-погибає	6-45
поглядає-наступає	6-40
пожирає-натягає	5-48
прикладає-направляє	5-121
« - помагає	6-136
не проливає-влучає	4-120
пускає-вилітає	5-100
роз'їждає-понуждає	6-90
рубав-посипав	6-133
саджав-одпихав	3-58
убивав-дожидав	6-170
не уважав-посилав	6-124
« - починав	4-95
уплітав-чухрав	1-46
шкандивав-проводжав	6-133

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- Бер. — *Гурин І.* Листівка І.П. Березовському від 22.12.1980 / Зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України. — Фонд № 1363, опис № 1, справа № 35.
- Гур. 1 — *Гурин І.* Словник рим І.П. Котляревського. Частина перша. — Миргород, 1976 (1969). — 77 арк. / Зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України. — Фонд № 909, опис № 1, справа № 8.
- Гур. 2 — *Гурин І.* Словник рим І.П. Котляревського. Частина друга. — Миргород, 1976 (1969). — 341 арк. / Зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України. — Фонд № 909, опис № 1, справа № 6.
- Дмит. — *Гурин І.* Лист Л.Д. Дмитерку від 28.07.1968 / Зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України. — Фонд № 596, опис № 2, справа № 147.
- Жовт. — *Гурин І.* Лист М.А. Жовтобрюху від 27.07.1986 / Зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України. — Фонд № 431, опис № 1, справа № 53.
- Кол. — *Гурин І.* Лист П.Й. Колеснику від 20.08.1969 / Зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України. — Фонд № 847, опис № 1, справа № 181.
- Лавр. — *Гурин І.* Лист Ф.І. Лаврову від 20.11.1978 / Зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України. — Фонд № 1039, опис № 1, справа № 120.
- Ол. — *Гурин І.* Лист Б.І. Олійнику від 25.07.1986 / Зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва України. — Фонд № 916, опис № 2, справа № 5.
- Лутк. — *Лутковський В.В.* Словник рим І. Котляревського. Зошити 1—37 / Зберігається у фондовій колекції Полтавського літературно-меморіального музею Івана Петровича Котляревського. — Шифр ПМК УВ № 2852 інв. № 213-рукописи.

1. Білоус Д., Колесник Г. Бурячок А.А., Гурин І.І. Словник українських рим / Д. Білоус, Г. Колесник // Мовознавство. — 1980. — № 5. — С. 86—87.
2. Іван Гурин — лексикограф, фольклорист, етнограф, педагог, громадський діяч : зб. статей, спогадів, документів / Упоряд. Л. Розсоха. — Миргород : Миргород, 2010. — 84 с. ; іл.

3. Коптілов В.В. І.П. Котляревський — реформатор українського віршування (рима і ритміка «Енеїди») / В.В. Коптілов // Мовознавство. — 1998. — № 6. — С. 12—21.
4. Мовчун Л.В. Методика дослідження рукописних словників рим / Л.В. Мовчун // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. — К. : КНПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. — Вип. 11. — С. 43—48.
5. Мовчун Л. В. Невідомий словник рим, укладений В.В. Лутковським / Л.В. Мовчун // Лексикографічний бюлетень : зб. наук. праць. — К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2014. — Вип. 23. — С.76—99.
6. Мовчун Л.В. Римографічна спадщина І.І. Гурина в контексті його лексикографічної праці / Л.В. Мовчун // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського : зб. наук. праць. — К. : Освіта України, 2014. — Вип. 24. — С. 117—125.
7. Морковкин В. В. Об объеме и содержании понятия «теоретическая лексикография» / В.В. Морковкин // Вопросы языкознания. — 1987. — № 6. — С. 33—42.
8. Паламарчук Л.С., Русанівський В.М. Хто гальмує видання словників? / Л.С. Паламарчук, В.М. Русанівський // Літературна Україна. — 2.02.1968.
9. Стешенкова Т. Невтомний дослідник мовних скарбів / Т. Стешенкова // Літературна Україна. — 24.04.1986.
10. Тараненко О.О. Гурін Іван Іванович / О. О. Тараненко // Українська мова : Енциклопедія. — 3-тє вид., зі змінами і доп. — К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2007. — С. 129.
11. Тимофеев В. П. Словарь рифм Сергея Есенина / В.П. Тимофеев. — Шадринск : ШГПИ, 2009. — 319 с.
12. Шалата М. Перший на Україні римівник / М. Шалата // Жовтень. — 1982. — № 3. — С. 121—123.
13. Fałowski A. Rec. o: А.А. Бурячок, І.І. Гурін, Словник українських рим, Вид. «Наукова думка», Київ, 1979, сс. 340 / А. Fałowski // Slavia orientalis. — Warszawa, 1981. — Roczn. XXX. — № 2. — S. 228—229.

Статтю отримано 22.07.2015

Larysa Movchun

Institute of Ukrainian Language of National Academy of Science of Ukraine, Kyiv

UNPUBLISHED IVAN KOTLYAREVSKY RHYMING DICTIONARY COMPILED BY IVAN GURYN IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN RHYMOGRAPHY

The article deals with the analysis of unpublished rhyming dictionary compiled by Ukrainian lexicographer Ivan Guryn in 1969. The issue is discussed relatively to the theory, practice and history of the rhymography which is the milestone of the modern Ukrainian applied linguistics. Our purpose was to throw light on the period of its foundation. That was Gurin's contribution to science. To achieve the aforementioned we analyzed the dictionary of Ivan Kotlyarevsky rhymes compared to analogous dictionary compiled by Volodymyr Lutkovsky. The previously elaborated author's methodology of the study of manuscript rhyming dictionaries was employed. It consists in the examination of general information about the dictionary and its formal and special description.

The study of I. Gurin's manuscript reveals that he originated the accurate structure of such type of works and approbated it compiling dictionaries of rhymes of some classic Ukrainian poets later on. The Gurin's dictionary contains 2 parts of the identical rhyme material arranged differently. The first part contains clauses arranged in alphabetic order, the second one is tabular, it contains 31 phonetic, grammar and verse indications of Ivan Kotlyarevsky rhymes. The analyzed manuscript demonstrates the role of rhyming dictionary in the study of the poet's rhyming style, his language as a whole and Ukrainian rhyme evolution as well. It could be concluded that it is necessarily to publish this dictionary attached with scientific commentary. Gurin's work is still urgent due to lack of rhyming dictionaries of Ukrainian poets.

Key words: rhyme, rhyming dictionary, lexicography, rhymography.